

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA VIWANDA, BIASHARA, KILIMO
NA MIFUGO**

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA
WIZARA YA MIFUGO NA UVUVI KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023
PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO
NA MATUMIZI YA WIZARA HIYO
KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024**

*[Imetolewa chini ya Kanuni ya 118 (9) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge, Toleo la Februari, 2023]*

MEI, 2023

YALIYOMO

YALIYOMO	i
ORODHA YA VIRELELEZO	ii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA	1
1.1 Utangulizi	1
1.2 Msingi wa Uchambuzi	2
1.3 Mawanda ya Uchambuzi wa Taarifa	2
SEHEMU YA PILI	4
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI	4
2.1 Ufafanuzi wa Jumla	4
2.2 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023	
2.2.1 Uchambuzi wa Makusanyo ya Maduhuli	4
2.2.2 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023	6
2.2.2.1 Mradi wa Ujenzi wa Bwawa la Matekwe	6
2.2.2.2 Mradi wa Ujenzi wa Bandari ya Uvuvi	7
2.3 Yatokanayo na Ukaguzi wa Miradi	7
2.4 Upatikanaji wa fedha za Matumizi ya Kawaida na Maendeleo	10
2.5 Uzingatiaji wa Ushauri wa Kamati	12
SEHEMU YA TATU	14
3.0. MAKADIRIO YA MADUHULI NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024	14
3.1. Makadirio ya Maduhuli	14
3.2. Matumizi ya Kawaida	15
3.3. Makadirio ya Matumizi kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo	16
SEHEMU YA NNE	18
4.0. MAONI NA USHAURI WA KAMATI	18
4.1. Ushauri wa Jumla	18
4.2. Sekta ya Mifugo	19
4.3. Sekta ya Uvuvi	20
SEHEMU YA TANO	22
5.0. HITIMISHO	22
5.1. Maelezo ya Kuhitimisha	22
5.2. Shukrani	23

ORODHA YA VIELELEZO

KIELELEZO NA 1: Makusanyo ya Maduhuli 2022/2023	5
KIELELEZO NA 2: Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa kwa Sekta ya Mifugo na kiasi cha Fedha kilichopokelewa hadi Februari, 2023.....	10
KIELELEZO NA 3: Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa kwa Sekta ya Uvuvi na kiasi cha Fedha kilichopokelewa hadi Februari, 2023.....	11
KIELELEZO NA 4: Mchanganuo wa Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Mwaka 2023/2024 ikilinganishwa na Mwaka 2022/2023	14
KIELELEZO NA 5: Makadirio ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 ikilinganishwa na Mwaka wa Fedha 2022/2023...	16
KIELELEZO NA 6: Makadirio ya Bajeti ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 ikilinganishwa na Mwaka wa Fedha 2022/2023...	17

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 118 (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari 2023, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara, Kilimo na Mifugo kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023, pamoja na Maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa yaliyokusudiwa na Kanuni ya 118 (9) ya Kanuni za Bunge, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu zifuatazo: -

- a) Sehemu ya Kwanza inatoa maelezo ya jumla kuonesha msingi na Muundo wa taarifa pamoja na namna Kamati ilivyofanya kazi;
- b) Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi wa utekelezaji wa bajeti kwa kuangalia makusanyo ya maduhuli, mwenendo wa upatikanaji wa fedha za bajeti, utekelezaji wa miradi ya maendeleo na uzingatiaji wa ushauri na maoni ya Kamati;
- c) Sehemu ya Tatu inahusu uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2023/2024;
- d) Sehemu ya Nne inahusu majumuisho ya maoni na ushauri wa Kamati; na
- e) Sehemu ya Tano ni Hitimisho.

1.2 Msingi wa Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Msingi wa Kamati kuchambua Taarifa ya utekelezaji wa bajeti na Makadirio ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi ni Masharti ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023. Kanuni ya 6 (1)(c) ikisomwa kwa pamoja na kanuni ya 7(1)(a) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge, inatambua jukumu la Kamati hii kufanya uchambuzi huo.

Aidha, Kanuni ya 118(4) ya Kanuni za Kudumu za Bunge imeweka masharti yaliyotaka Taarifa za Utekelezaji kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 na Makadirio ya Matumizi ya Wizara hii kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024, kuchambuliwa na Kamati kabla ya kujadiliwa Bungeni.

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi masharti hayo, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kuhusu Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024. Katika hatua hiyo, Kamati ilifanya uchambuzi wa kina na matokeo yake ni taarifa hii.

1.3 Mawanda ya Uchambuzi wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Kamati inahusu utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa Fedha 2022/2023 pamoja na maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi inajumuisha mafungu mawili yaani: -

- (a) **Fungu 99** -Sekta ya Mifugo; na
- (b) **Fungu 64** - Sekta ya Uvuvi

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Utekelezaji na Makadirio ya Mapato na Matumizi yaliyochambuliwa, inagusa maeneo makuu yafuatayo: -

- i) Mapitio ya utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023;
- ii) Utekelezaji wa kazi zilizofanywa na Wizara ya Mifugo na Uvuvi hadi kufikia mwezi Februari, 2023;
- iii) Uzingatiaji wa Ushauri wa Kamati uliotolewa Bungeni wakati wa kupitisha Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023; na
- iv) Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, maswala yaliyobainishwa hapo juu yanajitokeza katika Taarifa hii. Kwa muktadha huo, naliomba Bunge lako Tukufu lifuatilie kwa kina mtiririko wa Taarifa hii ili kupata msingi wa ushauri unaotolewa na Kamati.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI

2.1 Ufafanuzi wa Jumla

Mheshimiwa Spika, sehemu hii inakusudia kujenga msingi wa ushauri wa Kamati kuhusiana na Hoja ya Waziri wa Mifugo na Uvuvi. Masuala yanayochambuliwa ni Taarifa za Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

2.2 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

Mheshimiwa Spika, ili kuzingatia masharti ya Kanuni ya 117 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilichambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi baada ya ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo.

Masuala yaliyochambuliwa ni pamoja na ukusanyaji wa Maduhuli, upatikanaji wa Fedha kwa ajili ya kugharamia Matumizi ya Kawaida na upatikanaji wa Fedha za kugharamia Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.

2.2.1 Uchambuzi wa Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, Wizara ya Mifugo na Uvuvi ililenga kukusanya maduhuli ya jumla ya **Shilingi 80,100,000,000**. Kati ya fedha hizo **Sekta ya Mifugo – Fungu 99** ililenga kukusanya jumla ya **Shilingi 40,100,000,000**. Hadi kufikia Februari, 2023 Wizara ilikuwa imekusanya jumla ya **Shilingi 16,691,910,229.75** sawa na **asilimia 41.6** ya lengo la makusanyo ya Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Aidha, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 **Sekta ya Uvuvi - Fungu 64** ililenga kukusanya jumla ya **Shilingi 40,000,000,000.00** kutoka vyanzo mbalimbali kama vilivyobainishwa kwenye Taarifa ya Mheshimiwa Waziri. Hadi kufikia Februari, 2023 Wizara ilikuwa imekusanya jumla ya **Shilingi 13,327,540,324**, ambayo ni sawa na **asilimia 33.3** ya lengo la makusanyo. Aidha, mchanganuo wa maduhuli kwa kila fungu unaoneshwa katika **Kielelezo Na. 1**.

KIELELEZO NA 1: Makusanyo ya Maduhuli 2022/2023

Fungu	Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli 2022/2023	Makusanyo ya Maduhuli hadi Kufikia Februari, 2023	Asilimia ya Makusanyo
Fungu 99 – Sekta ya Mifugo	40,100,000,000	16,691,910,229.75	41.6
Fungu 64- Sekta ya Uvuvi	40,000,000,000	13,327,540,324.00	33.3
JUMLA KUU	80,100,000,000	30,019,450,553.75	37.5

Chanzo: *Randama za Fungu 99 na Fungu 64*

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa:-

- (a) Jumla ya makusanyo ya maduhuli umefikia **asilimia 37.5** tu ya lengo hadi kufikia Februari 2023 ambayo ni ndani ya robo tatu ya utekelezaji wa majukumu ya Wizara;
- (b) Mwenendo huu wa makusanyo ya maduhuli hauridhishi kwani ni chini ya lengo la makusanyo kulingana na muda uliotumika ambao ni karibu asilimia 75 ya muda wa utekelezaji;

Mheshimiwa Spika, Kamati inasisitiza Serikali kuona umuhimu wa kupanga malengo ya makusanyo yenye uhalisia. Aidha, Serikali

ihakikishe inasimamia ipasavyo ukusanyaji wa mapato na kuziba mianya ya upotevu wa mapato.

2.2.2 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023, Wizara ya Mifugo na Uvuvi ilitekeleza Miradi ya Maendeleo iliyotengewa jumla ya **Shilingi 182,409,810,000.00** kwa mchanganuo ufuatao: -

- (a) Sekta ya Mifugo (Fungu 99) ilitengewa **Shilingi 46,731,048,000.00**; na
- (b) Sekta ya Uvuvi (Fungu 64) ilitengewa **Shilingi 135,678,762,000.00**.

Mheshimwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 117 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, tarehe 15- 16 Machi, 2023 Kamati ilifanya ziara katika mkoa wa Lindi na kukagua miradi miwili ifuatayo:

-

- i) Ujenzi wa Bwawa la kuvuna maji kwa ajili ya Mifugo – Kijiji cha Matekwe, Wilaya ya Nachingwea; na
- ii) Ujenzi wa Bandari ya Uvuvi - Kilwa Masoko, Wilaya ya Kilwa.

2.2.2.1 Mradi wa Ujenzi wa Bwawa la Matekwe

Mheshimiwa Spika, mradi wa ujenzi wa bwawa la Matekwe wenye thamani ya Shilingi 405,757,160.00 unalenga kuhudumia wafugaji wa vijiji vinne vya Matekwe, Majengo, Kilimarondo na Namatunu kwa lengo la kuhakikisha upatikanaji wa uhakika wa maji kwa ajili ya kunywesha mifugo. Bwawa hilo linatarajiwa kuhudumia jumla ya mifugo 13,192 ambao ni ng'ombe 9,992, mbuzi 2,711 na kondoo 489.

Aidha, mradi huu unalenga pia kutatua migogoro ya muda mrefu baina ya wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi hususan wakati wa

kiangazi. Taarifa ya Wizara ilionesha utekelezaji wa mradi huu umekamilika kwa asilimia 100 na kwa sasa mradi huo upo katika kipindi cha uangalizi kwa muda wa mwaka mmoja ambacho kitakamilika ifikapo tarehe Novemba, 2023.

2.2.2.2 Mradi wa Ujenzi wa Bandari ya Uvuvi

Mheshimiwa Spika, mradi wa ujenzi wa Bandari ya Uvuvi unalenga kuimarisha uwekezaji katika Sekta ya Uvuvi, hususan uvuvi katika Ukanda Maalum wa Uchumi wa Bahari Kuu. Mkakati wa ujenzi wa Bandari ya Uvuvi umelenga kukuza na kuchochea uwekezaji katika uchumi wa bluu na kuiwezesha Sekta ya Uvuvi kuchangia kikamilifu katika pato la Taifa. Bandari hiyo inategemewa kuwa na ukubwa wa gati lenye urefu wa mita 315 na uwezo wa kuingiza meli 3 hadi 10 kwa wakati mmoja kulingana na ukubwa wa meli. Aidha, inatarajia kuhudumia tani 60,000 za samaki kwa mwaka na boti za wavuvi wadogo 300 kwa wakati mmoja.

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa mradi huu utagharimu **Shilingi 282,006,891,775.81** na utakuwa kwa kipindi cha miezi 24 kuanzia Septemba 2022. Aidha, hadi wakati Kamati inatembelea mradi huu ulikuwa umefikia **asilimia 7.5** ya utekelezaji wake.

2.3 Yatokanayo na Ukaguzi wa Miradi

Mheshimiwa Spika, kutokana na ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo, Kamati imebaini kwamba: -

a) Ujenzi wa Bwawa la Matekwe

i) Hakuna utaratibu rasmi uliowekwa wa namna bora ya ushirikishwaji jamii katika miradi inayojengwa na wakandarasi na hivyo kupelekea changamoto katika utekelezaji wa baadhi ya miradi;

- ii) Kukosekana kwa chombo maalum cha usimamizi wa utekelezaji wa miradi kunapelekea utekelezaji wa miradi hiyo kufanyika chini ya kiwango;
- iii) Mpaka kipindi Kamati inatembelea mradi huu, birika moja tu ndio lililokuwa limejengwa badala ya mawili kama ilivyopangwa kutekelezwa;
- iv) Kazi iliyofanyika haifanani na thamani halisi ya fedha iliyotolewa kwa ajili ya ujenzi wa bwawa hilo. Aidha, bwawa lililojengwa ni dogo ukilinganisha na mahitaji ya idadi ya mifugo iliyokusudiwa. Vilevile Kingo za bwawa zinaonekana kutokuwa na uimara;
- v) Birika lililopo limejengwa chini ya kiwango kwani halikidhi mahitaji ya aina zote za mifugo tajwa, mfano Ng'ombe wenye pembe ndefu hawawezi kunywa maji katika mabirika hayo. Kamati ina maoni kwamba mabirika mawili hayawezi kufikia lengo la kuhudumia idadi ya mifugo iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa bwawa hilo lilitakiwa kujengwa kwa ukubwa wa mita 260 na limejengwa kwa mita 190, Kamati inashauri kuwa, kipindi hiki ambacho ni cha matazamio, Bwawa litanuliwe ili liweze kukidhi mahitaji halisi. Aidha, idadi ya mabirika iongezwe na kuboreshwa ili kukidhi mahitaji halisi ya aina zote za mifugo inayokusudiwa. Vilevile, kingo za bwawa ziimarishwe ili kuepuka kubomoka kipindi maji yanapoongezeka pamoja na kujenga uzio kuepuka mifugo kuvamia bwawa.

b) Ujenzi wa Bandari ya Uvuvi

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na kasi ya utekelezaji wa Mradi huu kwani hadi wakati Kamati inatembelea mradi huu ulikuwa umefikia **asilimia 7.5** ya utekelezaji wake.

Mheshimiwa Spika, kutokana na Ukaguzi wa mradi huu, Kamati inashauri yafuatayo: -

- (i) Serikali isimamie kwa karibu utekelezaji wa miradi ili kuhakikisha miradi hiyo inatekelezwa kwa wakati;
- (ii) Serikali ifanye tathmini na kuwalipa fidia wananchi wote ambao maeneo yao yamechukuliwa kwa ajili ya mradi ili kuepuka migogoro isiyo ya lazima;
- (iii) Serikali iweke mazingira mazuri ili kuwezesha wawekezaji kuja nchini kuwekeza kwa kujenga viwanda vya kuchakata samaki katika eneo la Mradi; na
- (iv) Wakati wa Ujenzi wa Bandari, Mkandarasi awatumie vijana wanaotoka katika maeneo ya mradi kwa ajili ya kazi ambazo hazihitaji utaalum (vibarua).

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba mradi huu ulichelewa kuanza kwa sababu ya mlipuko wa UVIKO- 19, bado Kamati inaona kuna haja kuwa ya kuongeza kasi katika utekelezaji na usimamizi bado inaona kuna tija kwani mradi ukikamilika na kuendeshwa kibiashara, utaleta manufaa kwa kufungua uchumi wa mtu mmoja mmoja na Taifa kwa ujumla. Aidha, Kamati inashauri miradi kutekelezwa kwa wakati kwani ucheleweshaji wa utekelezaji wa mradi unasababisha kuongezeka muda na gharama za mradi.

Mheshiwa Spika, Kwa ujumla, Kamati inapongeza jitihada za Serikali za kuendelea kuwafikishia wananchi miradi mbalimbali ambayo ina lengo la kutatua changamoto zinazowakabili.

2.4 Upatikanaji wa fedha za Matumizi ya Kawaida na Maendeleo

Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 Sekta ya Mifugo ilitengewa jumla ya **shilingi 92,050,824,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Kutekeleza Miradi ya Maendeleo kama ilivyofafanuliwa kwenye **Kielelezo Na. 2**. Aidha, jedwali hili pia linaonesha hali ya upatikanaji wa fedha hadi kufikia Februari 2023 katika utekelezaji wa bajeti.

KIELELEZO NA 2: Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa kwa Sekta ya Mifugo na kiasi cha Fedha kilichopokelewa hadi Februari, 2023

UPATIKANAJI WA FEDHA FUNGU 99 MWAKA 2022/2023			
Matumizi	Fedha Iliyotengwa kwa Mwaka 2022/2023	Fedha Iliyopokelewa hadi Kufikia Februari, 2023	Asilimia ya Mapokezi
Mishahara	21,336,097,000	9,624,338,113	45.1
(OC)	23,983,679,000	13,015,295,502	54.2
Jumla Ndogo	45,319,776,000	22,639,633,615	49.9
Fedha za Ndani	46,592,173,000	22,909,167,131.18	49.1
Fedha za Nje	138,875,000		
Jumla Ndogo	46,731,048,000	22,909,167,131.18	49
JUMLA KUU	92,050,824,000	45,548,800,746.18	49.4

Chanzo: Uchambuzi wa Randama ya Sekta ya Mifugo - Fungu 99

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi yanaonesha kuwa;

- i) Jumla ya kiasi cha fedha kilichopokelewa hadi kufikia Februari, 2023 ni **asilimia 49.4** ya Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge; na
- ii) Mwenendo huu wa upatikanaji wa fedha hauoneshi ni kwa namna gani utekelezaji wa majukumu ya Sekta hii utafanikiwa.

Mheshimiwa Spika, kutokana na takwimu hizo, Kamati inashauri fedha zilizoidhinishwa na bunge zitolewe kwa wakati ili utekelezaji wa majukumu ya Sekta hii ufanyike kwa ufanisi na kuleta tija iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, hali ya upatikanaji wa fedha hadi kufikia Februari 2023 katika utekelezaji wa bajeti kwa sekta ya Uvuvi inaoneshwa katika **Kielelezo Na. 3**.

KIELELEZO NA 3: Ulinganisho wa Bajeti iliyoidhinishwa kwa Sekta ya Uvuvi na kiasi cha Fedha kilichopokelewa hadi Februari, 2023

UPATIKANAJI WA FEDHA FUNGU 64 MWAKA 2022/2023			
Matumizi	Fedha Iliyotengwa kwa Mwaka 2022/2023	Fedha Iliyopokelewa hadi Kufikia Februari, 2023	Asilimia ya Mapokezi
Mishahara	27,803,186,000	8,268,040,134.16	29.9
(OC)	12,719,235,000	5,026,651,241.55	39.4
Jumla Ndogo	40,522,121,000	13,294,691,375.71	32.8
Maendeleo (Ndani)	98,682,025,000		
Maendeleo (Nje)	36,996,737,000	6,470,525,355.71	4.8
Jumla Ndogo	135,678,762,000	6,470,525,355.71	4.8
JUMLA KUU	176,201,183,000	19,765,216,731.42	11.2

Chanzo: Uchambuzi wa Randama ya Sekta ya Uvuvi - Fungu 64

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa upatikanaji wa fedha hizo unaonesha kwamba jumla ya kiasi cha fedha kilichopokelewa hadi kufikia Februari, 2023 ni **asilimia 11.2** ya Bajeti iliyoidhinishwa. Hadi kufikia Februari 2023, fedha za Matumizi ya Kawaida zilizopokelewa ni **asilimia 32.8** tu ya fedha zilizotengwa. Aidha, fedha za miradi ya maendeleo zilizopokelewa ni **asilimia 4.8** tu ya fedha zilizotengwa.

Mheshimiwa Spika, kwa uchambuzi huo, Kamati ina maoni kwamba, mwenendo wa upatikanaji wa fedha kwa ujumla sio wa kuridhisha na haioni ni kwa namna gani utekelezaji wa miradi ya maendeleo utafanikiwa. Serikali ione umuhimu wa kutoa fedha za maendeleo kama zilivyoidhinishwa na Bunge ili kutekeleza shughuli zilizopangwa.

2.5 Uzingatiaji wa Ushauri wa Kamati

Mheshimiwa Spika, wakati wa kupitia na kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023, Kamati ilishauri kuhusu mambo mbalimbali. Naomba kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa, Taarifa ya Mtoa hoja ilionesha kwamba, Serikali imezingatia sehemu kubwa ya Ushauri. Mfano wa Ushauri wa Kamati uliozingatiwa ni kuhusu kuondoa tozo kwenye uzalishaji wa maziwa yanayozalishwa nchini.

Mheshimiwa Spika, Taarifa za utekelezaji zilionesha Serikali imeondoa tozo nane katika tasnia ya maziwa ambazo ni kuondoa VAT katika maziwa yanayozalishwa nchini; kuondoa VAT katika mitungi ya kusafirishia maziwa; kusamehe ushuru wa forodha katika mitamba na matenki ya kusafirishia na kuhifadhia maziwa.

Aidha, Kamati ilishauri pia Serikali kuhakikisha upatikanaji wa uhakika wa maji kwa ajili ya mifugo ambapo taarifa ya utekelezaji inaonesha kwamba Serikali imeendelea kuimarisha upatikanaji wa maji na malisho kwa ajili ya mifugo na imekamilisha ujenzi wa visima 2 vya

Matanzi (Mkuranga) na Lwami (Mwanga). Mabwawa 2 ya Kimambi (Liwale) na Matekwe (Nachingwea) yamejengwa na bwawa 1 la Mhanga (Itigi) limekarabatiwa. Aidha, ujenzi wa visima virefu 3 vya Kitaraka (Manyoni), Kapele-Kasinde (Momba), Kinamwigulu (Maswa) na mabwawa 11 unaendelea.

Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha biashara ya samaki nje ya nchi, Wizara kwa kushirikiana na taasisi zingine ikiwemo Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi imefanya jitihada za kujenga miundombinu ya vyumba vya ubaridi katika baadhi ya viwanja vya ndege. Kwa sasa tayari uwanja wa ndege wa Mwanza umewekewa miundombinu (cold storage facility) na zoezi hili linaendelea kwenye viwanja vingine vya ndege kwa kadri ya mahitaji na upatikanaji wa fedha.

Mheshimiwa Spika, pamoja na ushauri wa Kamati kuzingatiwa kwa sehemu, kuna maeneo ambayo Kamati haijaridhishwa na utekelezaji wake. Mfano, ujenzi wa bwawa la Matekwe pamoja na kwamba limetolewa taarifa kwamba limekamilika bado lina mapungufu ambayo yasiporekebishwa tija iliyokusudiwa itakosekana.

Kamati inaisisitiza Serikali kuendelea kuzingatia Ushauri unaotolewa katika hatua mbalimbali za utekelezaji wa majukumu ya Wizara.

SEHEMU YA TATU

3.0. MAKADIRIO YA MADUHULI NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024, Wizara ya Mifugo na Uvuvi imekadiriwa kukusanya maduhuli na kutengewa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida na Matumizi ya Maendeleo. Naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuwa, Kamati ilifanya uchambuzi kwa kulinganisha na Bajeti inayomalizika. Uchanganuzi wa Maduhuli na Makadirio ya Matumizi hayo ni kama ifuatavyo: -

3.1. Makadirio ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, mtoa hoja alieleza kuwa, jumla ya **Shilingi 42,105,000,000.00** zinakadiriwa kukusanywa na Wizara ya Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024. Kiasi hicho ni ongezeko la **asilimia 5** ikilinganishwa na lengo la maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, Mchanganuo wa makadirio hayo unaoneshwa katika **Kielelezo Na. 4**.

KIELELEZO NA 4: Mchanganuo wa Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Mwaka 2023/2024 ikilinganishwa na Mwaka 2022/2023

Na .	Fungu	Makadirio kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023	Makadirio kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024	Ongezeko/Pungufu	Ongezeko/Pungufu kwa Asilimia
1.	Fungu 99 -Sekta ya Mifugo	40,100,000,000	42,105,000,000	2,005,000,000	5
2.	Fungu 64 – Sekta ya uvuvi	40,000,000,000	40,000,000,000	0	0
JUMLA		80,100,000,000	82,105,000,000	2,005,000,000	2.5

Chanzo: Randama za Fungu 99 na Fungu 64

Mheshimiwa Spika, uchambuzi umeonesha kwamba: -

- (a) Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli ya Sekta ya Mifugo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 yameongezeka kwa **asilimia 5** ikilinganishwa na lengo la makusanyo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023;
- (b) Kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Sekta ya Uvuvi yapo sawa sawa na makadirio ya makusanyo ya Mwaka wa Fedha 2022/2023;
- (c) Kutokana na mwenendo wa ukusanyaji wa maduhuli kwa mwaka wa fedha 2022/2023 ambao ulifikia asilimia 37.5 tu ndani ya robo tatu ya kipindi cha utekelezaji, haitakuwa rahisi kufikia lengo la ukusanyaji kwa mwaka 2023/2024 ikiwa mikakati ya ukusanyaji na vyanzo ni vilevile vilivyotumika kwa mwaka unaoisha.

3.2. Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024, Wizara ya Mifugo na Uvuvi inakadiria kutumia **Shilingi 98,184,966,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Uchambuzi umeonesha kuwa, katika Bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kuna ongezeko la Bajeti ya Matumizi ya Kawaida kwa **asilimia 14.4** ikilinganishwa na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, ulinganifu wa makadirio hayo unaoneshwa katika **Kielelezo Na. 5**

Kielelezo Na. 5:

Makadirio ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 ikilinganishwa na Mwaka wa Fedha 2022/2023

Fungu	Makadirio kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023	Makadirio kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024	Ongezeko/Pungufu	Ongezeko/Pungufu kwa Asilimia
Fungu 99 –Sekta ya Mifugo	45,319,776,000	50,122,670,000	4,802,894,000	10.6
Fungu 64 – Sekta ya Uvuvi	40,522,121,000	48,062,296,000	7,540,175,000	18.6
JUMLA	85,841,897,000	98,184,966,000	12,343,069,000	14.4

KIELELEZO NA 5: Makadirio ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 ikilinganishwa na Mwaka wa Fedha 2022/2023

Chanzo: Randama za Fungu 99 na Fungu 64

Mheshimiwa Spika, takwimu hizi zinadhihirisha kuwa uendeshaji wa shughuli za Wizara ya Mifugo na Uvuvi zimeongezewa msukumo katika Bajeti ili kuimarisha Sekta ya Mifugo na Uvuvi na kuleta tija iliyokusudiwa. Aidha, Kamati inashauri Serikali kuhakikisha kwamba fedha zinazoombwa zinatumika kulingana na malengo yaliyowekwa. Vilevile Serikali ihakikishe inaipatia Wizara hii fedha zilizotengwa kwa wakati ili iweze kutekeleza shughuli iliyojipangia kwa Mwaka wa fedha husika.

3.3. Makadirio ya Matumizi kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024, Wizara ya Mifugo na Uvuvi inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 194,335,967,000** kwa ajili ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo.

Kati ya fedha hizo, **Shilingi 165,274,198,000** ni fedha za ndani, na **Shilingi 29,061,769,000** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya maendeleo katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 imeongezeka kwa **Shilingi 11,926,157,000** sawa na **asilimia 6.5** ukilinganisha na bajeti ya Mwaka wa Fedha unaoisha.

Mheshimiwa Spika, Makadirio ya Matumizi kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo yamefafanuliwa katika **Kielelezo Na. 6**

KIELELEZO NA 6: Makadirio ya Bajeti ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 ikilinganishwa na Mwaka wa Fedha 2022/2023

Fungu	Makadirio kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023	Makadirio kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024	Ongezeko/Pungufu	Ongezeko/Pungufu Kwa Asilimia
Fungu 99 Sekta ya Mifugo	46,731,048,000	61,924,107,000	15,193,059,000	32.3
Fungu 64 Sekta ya uvuvi	135,678,762,000	132,411,860,000	(3,266,902,000)	2.4
JUMLA	182,409,810,000	194,335,967,000	11,926,157,000	6.5

Chanzo: Randama za Fungu 99 na Fungu 64

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa jumla unaonesha kwamba: -

- a) Bajeti ya Maendeleo ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi imeongezeka kwa **asilimia 6.5**. Ongezeko hili linaweza kumaanisha kuwa thamani au idadi ya miradi itakayotekelezwa imeongezeka ikilinganishwa na bajeti iliyoidhinishwa Mwaka wa Fedha 2022/2023;

- b) Bajeti ya Maendeleo ya Sekta ya mifugo imeongezeka kwa **Shilingi 15,193,059,000** sawa na **asilimia 32.3**; na
- c) Bajeti ya Maendeleo ya Sekta ya Uvuvi imepungua kwa **Shilingi 3,266,902,000** sawa na **asilimia 2.4**.

SEHEMU YA NNE

4.0. MAONI NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina kuhusu utekelezaji wa bajeti pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hii, sasa naomba kuwasilisha maoni na ushauri wa Kamati kama ifuatavyo; -

4.1. Ushauri wa Jumla

Kwa kuwa sehemu kubwa ya ongezeko la bajeti limetokana na fedha za ndani na mikopo kutoka nje, Kamati inashauri Serikali kutekeleza yafuatayo:-

- a) Serikali ijiwekee malengo ya ukusanyaji maduhuli ambayo yanaakisi uwezo wa ukusanyaji, na hali halisi ya vyanzo vya mapato;
- b) Serikali ihakikishe kwamba inatoa kwa wakati Fedha za Maendeleo na Matumizi Mengineyo ili kuwezesha Wizara hii, Taasisi na Idara zilizopo chini yake kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi;
- c) Kwa kuwa lengo la Serikali ni kuongeza tija katika uzalishaji, ni muhimu kwa Watumishi wa Serikali kuzingatia nidhamu kwenye matumizi ya fedha kwa kupunguza matumizi yasiyo ya lazima na kujielekeza kwenye mipango inayotekelezeka ili kuleta maendeleo kwa wafugaji na wavuvi;

- d) Serikali iweke utaratibu mzuri wa ufuatiliaji na usimamizi wa wakandarasi katika hatua za utekelezaji wa miradi. Aidha, Serikali iongeze umakini katika usimamizi wa miradi kwa kushirikisha Halmashauri ili kuhakikisha miradi hiyo inatekelezwa kwa ubora uliokusudiwa na kukamilika ndani ya muda uliopangwa ili kuleta tija;
- e) Kamati inashauri Serikali ianzishe Mamlaka mpya za usimamizi wa miradi chini ya Wizara ambapo kwa upande wa Sekta ya Mifugo pamoja na mambo mengine, wahusike na kusimamia mabwawa ya mifugo, majosho, minada, malambo, visima n.k na kwa upande wa Sekta ya Uvuvi ianzishe Mamlaka itakayoratibu shughuli zote za uvuvi baharini, kwenye maziwa na mabwawa;
- f) Utekelezaji wa Mpango wa bajeti ya Wizara uzingatie umuhimu wa kutatua changamoto zinazoikabili nchi yetu na Dunia kwa ujumla ikiwemo tatizo la uhaba wa chakula, matatizo ya mabadiliko ya tabianchi na ukosefu wa ajira kwa vijana; na
- g) Serikali iendeele kuwekeza na kuimarisha taasisi za utafiti katika Sekta za Mifugo na Uvuvi nchini ili kuongeza tija katika Sekta hizo.

4.2. Sekta ya Mifugo

Mheshimiwa Spika, katika Sekta ya Mifugo Kamati inashauri yafuatayo:-

- (a) Serikali iongeze bajeti kwa ajili ya maeneo ya malisho na mbegu za malisho ili kusaidia upatikanaji wa uhakika wa chakula cha mifugo na hivyo kuongeza thamani ya mifugo yetu kwenye ushindani wa soko;

- (b) Kutokana na umuhimu wa vitalu katika kuzalisha mifugo bora, Wizara ifanye jitihada za ziada kujiridhisha na kuhakikisha kwamba wananchi wanaogaiwa vitalu ni wafugaji kwa kuwa lengo lilikuwa kuwasaidia kupata maeneo ya uhakika ya malisho;
- (c) Serikali kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi iendelee na utaratibu wa kutenga maeneo kwa ajili ya wafugaji na watumiaji wengine ili kupunguza migogoro inayoweza kutokea baina yao;
- (d) Serikali ifanye Sensa ya mifugo ili kupata takwimu sahihi kujua idadi ya mifugo, aina ya mifugo na historia ya mifugo hiyo ikiwemo magonjwa ili kuweza kutatua changamoto mbalimbali zinazoikabili Sekta ya Mifugo ikiwemo ya upatikanaji wa maeneo ya wafugaji pamoja na kupata soko la kimataifa; na
- (e) Katika kuanzisha na kuendesha vituo atamizi, Serikali izingatie ufugaji bora wa kisasa ambao utahakikisha bidhaa zetu za mifugo zinakuwa na ubora wa hali ya juu na kuweza kushindana katika soko la ndani na la nje.

4.3. Sekta ya Uvuvi

Mheshimiwa Spika, katika Sekta ya Uvuvi Kamati inashauri yafuatayo:-

- (a) Serikali iweke mpango mkakati wa kuhamasisha sekta binafsi kushiriki kikamilifu kuanzisha viwanda vya kuchakata mazao ya samaki ikiwa ni pamoja na kuboresha mazingira ya kufanya biashara;
- (b) Kutokana na kasi ya ukuaji wa kilimo cha mwani nchini na mwamko mdogo wa wananchi kuhusu zao hili, Kamati inaishauri Serikali kufanya yafuatayo:-

- (i) kuandaa mpango wa kutoa elimu kwa wakulima na wananchi kwa ujumla juu ya kilimo hicho kwa lengo la kuhamasisha wananchi wengi zaidi kujiunga na kilimo hiki;
 - (ii) kuhakikisha pembejeo na mbegu bora za kilimo cha mwani zinapatikana kwa wakati; na
 - (iii) kuhakikisha soko la uhakika ndani na nje ya nchi linapatikana.
- (c) Serikali iandae mpango mkakati wa kuhakikisha upatikanaji wa boti pamoja na zana nyingine za kuwezesha uvuvi bora ili kutumia fursa zilizopo katika vyanzo mbalimbali vya maji vilivyopo nchini kama vile maziwa, mito na mabwawa. Vyanzo hivi vikitumika vizuri vitaongeza kipato cha mwananchi mmoja mmoja na Taifa kwa ujumla. Aidha, Serikali iweke mkakati wa kuwawezesha wavuvi kupata mikopo nafuu itakayowawezesha wavuvi kununua zana bora za uvuvi;
- (d) Serikali iandae mpango mkakati wa kuongeza mazalia ya samaki na kuhakikisha kwamba viwanda vya kuchakata mazao ya samaki vinavyojengwa nchini vinapata malighafi ya kutosha;
- (e) Serikali iweke mkakati wa kudhibiti uharibifu wa mazingira unaosababisha mabadiliko ya tabia nchi na kuua mazalia ya samaki kutokana na ukataji wa mikoko, uhabirifu wa matumbawe na uchimbaji mkubwa wa maji;
- (f) Ili kukabiliana na changamoto ya uvuvi haramu, Kamati inaishauri Serikali:-
- (i) Kuwawajibisha wafanyabiashara wanaoingiza nyavu zinazotumika katika uvuvi haramu ili kuepusha uharibifu wa mazingira ya bahari na kuathiri viumbe;

- (ii) Iwekeze katika ujenzi wa viwanda vya kutengeneza nyavu nchini ili kupata nyavu zinazostahili kwenye uvuvi na kupunguza hasara zinazotokana na uvuvi haramu; na
 - (iii) longeze ulinzi kwenye suala la uvuvi.
- (g) Serikali ifanye mapitio ya Sera, Sheria na Kanuni za Sekta hii ambazo zimepitwa na wakati ili ziweze kuendana na mahitaji ya sasa.

SEHEMU YA TANO

5.0. HITIMISHO

5.1. Maelezo ya Kuhitimisha

Mheshimiwa Spika, kama inavyofahamika, Sekta za mifugo na uvuvi ni Sekta za uzalishaji ambazo ni muhimu katika kukuza uchumi wa Taifa na kuleta msukumo kwenye ukuaji wa Sekta ya viwanda. Ukuaji wa Sekta hizi una umuhimu mkubwa katika kuimarisha biashara za mazao haya ndani na nje ya nchi na kufanikisha utekelezaji wa Dira ya Maendeleo ya Taifa (2025), Malengo ya Maendeleo Endelevu na Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2020- 2025.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Mifugo inachangia **asilimia 7** ya pato la Taifa. Pato hilo linatokana na uzalishaji wa nyama ya ng`ombe, tasnia ya maziwa na uzalishaji wa mbuzi, kondoo na kuku. Vilevile, Sekta ya Uvuvi inachangia takribani **asilimia 1.8** ya pato la Taifa; Zaidi ya Watanzania **Milioni 4.5** wameendelea kupata mahitaji yao ya kila siku kutokana na shughuli mbalimbali zikiwemo kuunda na kutengeneza boti, kushona nyavu, biashara ya

samaki na mazao ya uvuvi pamoja na Baba na Mama lishe. Aidha, Sekta ya Uvuvi huchangia **asilimia 30** ya protini inayotokana na mazao ya wanyama.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi huo, endapo Wizara ya Mifugo na Uvuvi itapewa fedha kwa ajili ya kufanya uwekezaji kikamilifu na kutumia vizuri rasilimali nyingi zilizopo nchini, Wizara hii ina uwezo wa kufanikisha mipango mbalimbali ya Serikali na kutengeneza faida ikilinganishwa na gharama zitakazowekezwa.

5.2. Shukrani

Mheshimiwa Spika, naomba kutumia fursa hii kuwashukuru kwa dhati Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Viwanda, Biashara, Kilimo na Mifugo, kwa ushirikiano na jinsi walivyojitoa kikamilifu katika kipindi chote cha uchambuzi wa bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi. Kutokana na umuhimu wao natamani kuwatambua Wajumbe wa Kamati kwa kuwataja majina yao. Hata hivyo, kwa kuzingatia ufinyu wa muda naomba majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu za Taarifa Rasmi za Bunge (*Hansard*). Majina ya Wajumbe hao ni haya yafuatayo:

1. Mhe. David Mwakiposa Kihenzile, Mb - **Mwenyekiti**
2. Mhe. Mariam Ditopile Mzuzuri, Mb - **M/Mwenyekiti**
3. Mhe. Job Yustino Ndugai, Mb
4. Mhe. Salma Rashid Kikwete, Mb
5. Mhe. Prof. Sospeter M. Muhongo, Mb
6. Mhe. Dkt. Christine Gabriel Ishengoma, Mb
7. Mhe. Khadija Hassan Aboud, Mb

8. Mhe. Kunti Yusuph Majala, Mb
9. Mhe. Tauhida Cassian Galos, Mb
10. Mhe. Dkt. Medard Matogolo Kalemani, Mb
11. Mhe. Antipas Zeno Mgungusi, Mb
12. Mhe. Daud Silanga Njalu, Mb
13. Mhe. Eng. Ezra John Chiwelesa, Mb
14. Mhe. Francis Isack Mtinga, Mb
15. Mhe. Lucy John Sabu, Mb
16. Mhe. Ng'wasi Damas kamani, Mb
17. Mhe. Prof. Patrick Alois Ndakidemi, Mb
18. Mhe. Eng. Samwel Hhayuma Xaday, Mb
19. Mhe. Yahya Ally Khamis, Mb
20. Mhe. Mohamed Said Issa, Mb
21. Mhe. Abdulaziz Mohamed Abood, Mb

Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kumshukuru Waziri wa Mifugo na Uvuvi, Mhe. Abdallah Ulega (Mb) na Naibu Waziri wake Mheshimiwa David Silinde (Mb) kwa ushirikiano mkubwa kwa Kamati ambao umechangia kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake.

Nawashukuru pia watendaji wote wa Wizara ya Mifugo na Uvuvi wakiongozwa na Katibu Mkuu wa Wizara ya Mifugo na Uvuvi Prof. Riziki Shemdoe kwa ushirikiano waliutoa kwa Kamati. Shukrani za Kamati ziwaendee pia Watendaji wa Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi, kwa mipango madhubuti ya kuhakikisha Sekta za Mifugo na Uvuvi zinakuwa endelevu na zenye tija,

kuchangia uchumi wa viwanda, kuinua kipato cha wafugaji na wavuvi pamoja na kuchangia kikamilifu katika malighafi ya viwanda na hivyo kuinua pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee namshukuru Katibu wa Bunge - Ndg. Nanelwa Mwihambi, *ndc*, Kaimu Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge - Ndg. Michael Chikokoto, *ndc*, Makatibu wa Kamati; Ndg. Elieka Saanya, Ndg. Thuwaiba Jumbe na Ndg. Asia Msangi na Msaidizi wa Kamati - Ndg. Mwimbe John kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati hadi kukamilika kwa Taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, sasa naliomba Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi, kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024, kama yalivyowasilishwa na mtoa hoja muda mfupi uliopita.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na ninaunga mkono hoja.

Mhe. David Mwakiposa Kihenzile

MWENYEKITI

**KAMATI YA BUNGE YA VIWANDA,
BISHARA KILIMO NA MIFUGO**

02 MEI, 2023